

А. Тененти, ИТАЛИЈА У ПЕТНАЕСТОМ ВЕКУ, Привреда и друштво, превела с италијанског Драгана Радојевић, Clío, Београд 2001, стр. 135.

Захваљујући угледној издавачкој кући "Clío" онедавно су нам постала доступна дела истакнутих француских, енглеских и немачких историчара која обрађују разне теме од средњег века до модерног доба. Једно од њих је и књига *Италија у петнаестом веку. Привреда и друштво*, чији је аутор Алберто Тененти, познати француски историчар италијанског порекла, који се бави историјом позног средњег века. Срећна је околност што је готово истовремено преведено и објављено Броделово капитално дело (*Mediterran i mediteranski svet u doba Filipa II, I-II, Geopolitika-CID*, Beograd-Podgorica 2001). Јер, А. Тененти је Броделов ђак и у својим радовима доследно примењује његов научни метод. Може се стога рећи да су нам ове две драгоцене књиге увелико приближиле земље медитеранског света.

Већ у самом уводу Тененти наглашава да је књига *Италија у петнаестом веку* много више од синтезе, то је панорамски и у извесном смислу перспективни приказ одређене историјске теме. Она, у ствари, представља завршни део Тенентијеве опсежне студије *L'Italie de la Renaissance: un monde en mutation 1378-1494*, Paris 1990. У књизи *Италија у петнаестом веку* аутор се бави историјом привреде и друштва, с тим што се није строго држао поме-

нутог временског оквира, већ се, када је то било неопходно за боље разумевање неких питања, враћао у XIII и XIV век, односно залазио и у XVI век. Тененти подвлачи да му је код писања ове књиге циљ био да скрене пажњу на аспекте који су били донекле занемарени или стављени у други план.

Књига је подељена на три дела: у првом, који носи наслов *Свеи градова*, аутор прати развој и успон градова на Апенинском полуострву, демографску проблематику, управу и уређење и однос градова и села. Централна и северна Италија су, како наводи Тененти, поред Холандије, биле најурбанији део средњовековне Европе. Аутор пише о узлету градова у Италији, који је отпочео у XII веку, затим је настављен у наредном периоду, да би средином XIV века, због страшне епимедије куге, био нешто успорен, а прави процват доживео је у XV веку. Управо тада примењиван је архитектонско-урбанистички стил инспирисан грчко-римским стилем класичног периода, који је постао основа изградњи градова модерног доба. Аутор такође подвлачи допринос богатих и угледних породица (Контарини, Грети, Медичи, Сфорца, Есте), затим истакнутих личности из политичког и економског живота, али и цркве у изградњи градова и њиховом новом изгледу у XV веку. Посебно су за-

нимљиве Тенентијеве процене о броју становника од великих метропола (Венеција, Милано и Напуљ) до малих градова у Калабрији.

Други део књиге је најобимнији, а аутор га је посветио разним видовима економских активности, посебно организацији и техници трговачког пословања, који су временом постали основ модерне светске економије. На почетку, А. Тененти констатује да је у Европи од XI века основан изврстан број универзитета, а у Италији их је било бар пет-шест. На универзитетима су се изучавали теологија, филозофија, медицина и право. Све оно што се односило на производњу и трговачке активности није се сматрало достојним проучавања или теоријског разматрања. За стицање стручности у тим областима били су довољни искуство и обука. Међутим, трговачки послови су били разгранати и веома добро организовани са великим бројем трговаца, стручних за различите гране трговине. Трговцима више није било непријатно да обављају неку од својих економских делатности, чак су били цењени, а поверавани су им и јавни послови. Они су, дакле, постали одлучујући чинилац развоја заједничког живота, али још увек нису уживали духовно признање свештенства и интелектуалаца. Трговачка култура истицала се, у највећој мери, у рачуноводству, мерењу географских простора, економском планирању и финансијској техници. У то време веома активни су били теоретичари уметности и архитектуре, затим политике, па и проналазачи, а ретки су били они који су се бавили економским питањима. Уз Луку Пачолија и Леона Батиста Албертија, италијанске теоретичаре трговачког пословања, Тененти помиње и Дубровчанина Бенка Котруљевића. Међутим, за Бенка Котруљевића наводи да је само делимично био трговац. Напротив, Бенко и још неколико чланова породице Котруљевић били су истакнути оновремени трговци са разгранатим послови-

ма (Јужна Италија, Каталонија) и великим капиталом. Више чланова породице Котруљевић, а међу њима и Бенко, у три генерације боравили су и трговали око пола века у Јужној Италији. Тако су чинили значајну спону преко које су у XV веку политички и економски били повезани Дубровник и Јужна Италија. Бенко Котруљевић је написао, боравећи у Напуљу (1458), своје чувено дело "О трговини и савршеном трговцу", у којем се први пут разматра теорија двојног књиговодства. Тененти је, даље, у књизи указао на значај организације трговачког пословања, мере заштите капитала, увођење поморског осигурања, вођење рачунских књига, пословне кореспонденције, све чешће употребе меннице, затим кредита и, иначе, банкарских услуга. Такође је нагласио да су се трговци у свом пословању служили тзв. трговачким практиком (*practico di mercatura*). То је, у ствари, била нека врста водича или приручника који је садржао податке о курсевима валута, о ценама, мерним јединицама, географским раздаљинама и др. Трговина у Италији у XV веку није се ограничавала само на домаће тржиште. Тако је, на пример, Апулија више трговала са балканским земљама него са Тосканом или Ломбардијом. Венеција, Бенова, Фиренца и Милано, велике метрополе и најјача привредна средишта, били су укључени у међународну трговину. Венеција, као престоница светске економије и финансија, била је повезана са тржиштима Истока и Запада (од Сирије и Египта до Иберијског полуострва, Фландрије и Енглеске). За одржавање редовног поморског саобраћаја користила је најчешће трговачке галије, које су у случају потребе могле постати део војне флоте. Аутор истиче да венецијанске галије нису свраћале, на свом путу за Левант, ни у једну италијанску луку на Јадрану. Међутим, Тененти не помиње Дубровник, град на источној обали Јадрана, који је био важна лука и одмориште многим бродо-

вима, па и венецијанским, на њиховим дугим путовањима. Дубровник и његови трговци били су посредници у економском повезивању балканских земаља - Србије и Босне са Италијом, а посебно с Венецијом. Овом приликом треба указати на велики прилив племенитих метала (сребра, гламског сребра и злата) из Србије у Венецију, који је управо у првој половини XV века достигао врхунац. О привредним везама Србије, Босне и Дубровника са италијанским градовима и државама у средњем веку постоји у српској историографији, а и у историографијама бивших југословенских република, више вредних монографија, студија и чланака, утемељених на богатој грађи из ду-

бровачког, которског, венецијанског и других архива. Међутим, А. Тененти их није узео у обзир, што се може видети из исцрпне библиографије која се налази на крају његове књиге.

У трећем делу књиге Тененти је обрадио колективна понашања и њихове импликације: прати свакодневни живот који је у средњем веку, у првом реду, био прожет религијом, затим однос хуманиста према религији и друга питања.

Књига А. Тенентија, писана као синтетички преглед, кратка по обиму, али вредна по тематици и садржају, биће веома корисна истраживачима и студентима, а такође занимљива ширем кругу читалаца.

Др Ружа Ђук